

La justicia restaurativa a la presó: és possible en la delinqüència econòmica?

Joan Baucells Lladós, professor titular (acreditat catedràtic) de Dret Penal de la UAB

Mª Jesús Guardiola Lago, professora agregada de Dret Penal de la UAB

Sessió d'investigació: Delinqüència econòmica

Barcelona, 26 d'octubre 2023

Reptes d'aplicar justícia restaurativa a la delinqüència econòmica

- a) **L'elaboració teòrica de la justícia restaurativa s'ha centrat, sobre tot, en delictes que afecten a bens jurídics personals.**
- b) **Repensar els conceptes de delinqüent, víctima, dany i comunitat** (Aertsen, 2018)
 - **Infractor** (persona física i jurídica) **Desigualtat entre les parts** (situació de poder)
 - **Dificultat per identificar a víctimes** (béns jurídics supraindividuals/col·lectius)
 - **Dificultat per valorar el dany causat** (delictes de perill)
- c) **Principis de la justícia restaurativa i processos**
- d) **Concepte ampli o estricte de justícia restaurativa**

Alguns resultats sobre el concepte de justícia restaurativa

Experiències comparades:

a) Programes de conscienciació i empatia amb les víctimes

1. “Programes de tractament bàsics”
ex. **Focus on crime** (Alemanya)
2. “Programes de tractament amb víctimes subrogades”
ex. **Sycamore Tree programme** (EEUU)

Alguns resultats sobre el concepte de justícia restaurativa

Experiències comparades:

a) Programes de conscienciació i empatia amb les víctimes

b) Programes reparadors

1. “Programes reparadors formatius”

Ex. **SIF Project preventie budgetbegeleiding** (Bélgica)

2. “Programes reparadors”

Ex. **Herstelfonds** (Bèlgica)

Alguns resultats sobre el concepte de justícia restaurativa

Experiències comparades:

a) Programes de conscienciació i empatia amb les víctimes

b) Programes reparadors

c) Programes connexió presó – comunitat

Ex. **“Inside Out Trust”** (Gran Bretanya)

Alguns resultats sobre el concepte de justícia restaurativa

Experiències comparades:

a) Programes de conscienciació i empatia amb les víctimes

b) Programes reparadors

c) Programes connexió presó – comunitat

d) Autèntiques trobades restauratives entre victimari i víctima

1. Mediació:

Ex. **“Victim-Offender Dialog”** (EE.UU)

2. Conferència:

Ex. **“National Parole Board”** (Canadà)

Alguns resultats sobre el concepte de justícia restaurativa

Experiències comparades:

- a) Programes de conscienciació i empatia amb les víctimes
- b) Programes reparadors
- c) Programes connexió presó – comunitat
- d) Autèntiques trobades restauratives entre victimari i víctima

No s'ha detectat cap experiència concreta amb delinqüents econòmics en el dret comparat!!

Metodologia del treball de recerca:

A) Mètode quantitatiu: Dades facilitades per l'Àrea de Planificació i Projectes Estratègics de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima de la Generalitat de Catalunya i gestionades amb un full de càlcul Excel. En concret, s'ha consultat i elaborat la informació oficial relativa als anys 2019 i 2020 dels 13 centres penitenciaris de Catalunya.

Delictes econòmics (2019+2020)	
Administració deslleial	2
Aixecament de béns	3
Apropiació indeguda	52
Contra la hisenda pública	10
Contra dret dels treballadors	1
Delicte societari	2
Estafa	74
F. d. públic, oficial o mercantil	19
F. documents per funcionari	2
Propietat industrial	2
U. funcions públiques	1
Totals	168
Totals resta de delictes	4496

Metodologia del treball de recerca:

B) Mètode qualitatiu: Entrevistes amb sots directors de tractament d'11 centres penitenciaris: (1) Mas Enric (Tarragona); (2) Ponent (Lleida); (3) Centre obert de Lleida (Lleida); (4) Quatre camins (Barcelona); (5) Dones (Barcelona); (6) Centre obert de Tarragona (Tarragona); (7) Brians II (Barcelona); (8) Centre obert de Girona; (9) Puig de les Basses (Girona); (10) Centre obert Barcelona (Barcelona), (11) Lledoners (Barcelona), ~~(12) Brians I i (13) Centre de Joves~~

Algun mite de sortida: el concepte de delinqüent econòmic a les presons catalanes

Específic perfil personal o social de l'autor (SUTHERLAND 1939)

Exemples de recerca qualitativa:

DT1: “amb una **major formació** a nivell formatiu reglat, **molt més adaptada** a la vida en societat.”

DT9: “Solen tenir un perfil **més normalitzat** (...) **tenen feina, suport social**, no tenen **cap element distorsionador** a la seva història que diguis això segurament ha sigut el seu desencadenant (...) també són gent que han tingut **més opcions** que han pogut accedir altres **estudis, altres feines**, nivell socioeconòmic de mig cap a dalt, no acostumes a trobar el mateix nivell socioeconòmic d'una persona que fa robatoris o furts” [3’]

Algun mite de sortida: el concepte de delinqüent econòmic a les presons catalanes

Resultats de recerca quantitativa:

Sexe:	Econòmics Homes 89,9% Dones 10,1%	Comuns Homes 92,7% Dones 7,2%
Origen:	Econòmics 65,56%; 6,6%; 27,87%	Comuns 55,64%; 9,39%; 30,33%
Edat:		
60-70	Econòmics 10,33%	Comuns 3,00%
>70	Econòmics 5,35%	Comuns 0,60%
Formació: Universitat	Econòmics 14,88%	Comuns 3,31%

Algun mite de sortida: el concepte de delinqüent econòmic a les presons catalanes

Específic perfil personal o social de l' autor (SUTHERLAND 1939), però també per **elements vinculats al fet: practicats amb engany o abús de confiança, ànim de lucre exacerbats i en l'exercici d'una activitat professional** (EDELHERTZ 1970)

*DT4: “Estic considerant **estafes**, estafes on-line i gent que fa un **lucre econòmic** estafant a un avi i, sobretot, **moviments d'empresa**, o seguretat social, hisenda... també la **corrupció política**”*

*DT7: “Entenem el delinqüent que està per **estafa**, per **apropiació indeguda**, per un alçament de béns, un delictes centrat en l'**ànim de lucre** o **guanyar diners**”*

Algun mite de sortida: el concepte de delinqüent econòmic a les presons catalanes

Específic perfil personal o social de l' autor (SUTHERLAND 1939), però per elements vinculats al fet: practicats amb engany o abús de confiança, **ànim de lucre exacerbada** i en l'exercici d'una activitat professional (EDELHERTZ 1970)

+

Falta de consciència del caràcter antinormatiu del seu comportament i del dany causat

Exemples de recerca qualitativa:

DT 1: “estic aquí per **culpa d'altres**, una venjança, me l'han jugada...” Es diferencien en les característiques personals, en general és **gent més narcisista**

DT11: “Es consideren diferents (...)” [5] “**No es consideren delinqüents (...)**”

DT 10: “de seguida tornen a sortir a l'exterior, evidentment **no canvien la seva perspectiva social del delictes, de l'empatia del que han fet, i llavors sobretot, si no fan una restauració del dany, poden tornar a delinquir en qualsevol moment (...)**”

DT 5: “a vegades són molt **més difícils de treballar** que el que seria un altre tipus de delictes”

Conclusió: no només és possible, sinó que aporta grans avantatges per les parts del conflicte penal

Victimari:

1. Presa de consciència del caràcter antinormatiu del seu comportament i del dany causat

- “programes de tractament amb víctimes subrogades”
- “programes reparadors”
- “autèntiques trobades restauratives”
 - Víctimes subrogades
 - Víctimes reals

Conclusió: no només és possible, sinó que aporta grans avantatges per les parts del conflicte penal

Victimari:

1. Presa de consciència del caràcter antinormatiu del seu comportament i del dany causat
- 2. El procés restauratiu pot restablir els vincles de confiança de la comunitat empresarial amb l'infractor.**

Conclusió: no només és possible, sinó que aporta grans avantatges per les parts del conflicte penal

Víctimes:

1. Millora en la reparació de la víctima real

➤ “Superació de la RC com a única forma possible de reparació”

▪ **La RC no acaba de reparar el dany causat**

DT1: “pot ser una petita compensació per a la víctima, evidentment, però no és quelcom que reperi el dany”

Conclusió: no només és possible, sinó que aporta grans avantatges per les parts del conflicte penal

Víctimes:

1. Millora en la reparació de la víctima real

- “Superació de la RC com a única forma possible de reparació”
 - La RC no acaba de reparar el dany causat
 - **La satisfacció de la RC no és viscuda pels interns com una autèntica forma de reparació**

DT101: “El que hem d'aconseguir amb els programes és no només que paguin la RC, sinó que això no sigui un pagament instrumental per poder sortir en 3r grau i vet aquí la dificultat. Aquests pagaments que fan, els que tenen més poder adquisitiu sobretot, és instrumental per aconseguir un benefici sense haver integrat que això forma part de la seva responsabilitat. Això és important i ens genera certa dificultat.”

Conclusió: no només és possible, sinó que aporta grans avantatges per les parts del conflicte penal

Víctimes:

1. Millora en la reparació de la víctima real

- “Superació de la RC com a única forma possible de reparació”
 - La RC no acaba de reparar el dany causat
 - La satisfacció de la RC no és viscuda pels interns com una autèntica forma de reparació
 - **La RC, en alguns casos, és tan elevada que la reparació a través de la seva satisfacció és impossible**

DT101: *«unes RC tan impressionants que és impossible poder pagar això. Quan ho veus tan impossible, la persona s'enfonsa i li costa, lògicament (...) També hem de ser realistes que hi ha sentències que són incomplibles»*

Conclusió: no només és possible, sinó que aporta grans avantatges per les parts del conflicte penal

Víctimes:

1. Millora en la reparació de la víctima real

- “Superació de la RC com a única forma possible de reparació”
 - La RC no acaba de reparar el dany causat
 - La satisfacció de la RC no és viscuda pels interns com una autèntica forma de reparació
 - La RC en alguns casos és tan elevada que la reparació a través de la seva satisfacció és impossible
 - **Existeixen delictes econòmics on les sentències poden no contemplar la condemna a RC**

DT1: «Hay cosas contradictorias. Por ejemplo, un tipo de delincuente que nunca tiene responsabilidad civil (...) porque no hacen daño a unas 58 personas en concreto, con nombres y apellidos, sino que se hace un daño comunitario.»

Conclusió: no només és possible, sinó que aporta grans avantatges per les parts del conflicte penal

Víctimes:

1. Millora en la reparació de la víctima real

2. Permet la participació de la víctima difusa

- És difícil identificar les víctimes i, per tant, els danys a reparar

DT6: «si em parles d'una qüestió mediambiental doncs, si és una empresa, perquè hagués de fer una acció per protegir el medi ambient, no? Una qüestió reparadora, segons l'àmbit. Hi ha moltes coses que es poden fer per la societat que em venen en forma de TBC però que es podrien fer a una altra escala»

Conclusió: no només és possible, sinó que aporta grans avantatges per les parts del conflicte penal

Comunitat:

- 1. La comunitat representada en els processos pot sentir-se més reparada**
- 2. La comunitat empresarial pot aprofundir en valors de compliment normatiu**

Avís legal

Reconeixement CC BY

Aquesta obra està subjecte a la llicència de Reconeixement 4.0 Internacional de Creative Commons.

Si voleu veure una còpia d'aquesta llicència accediu a <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Així, doncs, sou lliure de compartir (copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format) i adaptar (remesclar, transformar i crear a partir del material per a qualsevol finalitat, fins i tot comercial) sempre que se citi l'autor del text i la font (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada). <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>